

Kitap İncelemesi

GÖÇMEN ENTEGRASYONU VE TANINMA TEORİSİ “ADİL ENTEGRASYON”

Gülay Uğur Göksel

(Çev. Müge Kızıltuğ)

Göçmen Entegrasyonu ve Tanınma Teorisi “Adil Entegrasyon”, İstanbul,
2019, Pinhan Yayıncılık, 213 Sayfa

Elif Yağmur ŞAHBUDAK*

Dr. Öğretim Üyesi Gülay Uğur Göksel tarafından yazılan “Göçmen Entegrasyonu ve Tanınma Teorisi -Adil Entegrasyon-” isimli kitap 2019 yılında Pinhan yayınları tarafından basılmıştır. 212 sayfadan oluşan kitapta, yazar Axel Honneth’in tanınma teorisini göçmen ve mülteci entegrasyonunu çevreleyen sosyo-ekonomik engelleri değerlendirmede kullanarak Kanada ve Türkiye örneklerine uygulamıştır. Eserde entegrasyon kavramını açıklayan girişin ardından temelde iki bölüm bulunmaktadır. Göksel, Orta Doğu Teknik Üniversitesinde Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi lisansının ardından Kanada’da Waterloo Üniversitesi’nden Siyaset Bilimi alanında yüksek lisans derecesini almış, Amerika Birleşik Devletleri Colorado Üniversitesi-Boulder’da doktorasını tamamlamıştır. Göksel Vancouver ve Lizbon’da vatandaşlık ile göçmenlik konularında çeşitli proje çalışmaları yürütmüştür. Yazar 2014 yılından beri İstanbul Bilgi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde görev yapmaktadır.

* Graduate Student, Gaziantep Üniversitesi, yağmur_shbdk@hotmail.com
ORCID: 0000-0002-0139-9186

Kitabın giriş bölümünde yazar entegrasyonu tanımlamış, çözüm stratejisi olarak göçmenlerin entegrasyon meselesini tarihsel altyapı ve mevcut baskın yaklaşımın sorunları ile birlikte kısaca değerlendirerek kitabın yapısından bahsetmiştir. Göksel, uluslararası göçmenlerin dünyadaki ve Batı ülkelerindeki sayılarına atıfta bulunarak birçok batılı ülkenin göçmen nüfusunun ekonomik büyüme için vazgeçilmez olduğunu fark etmeye başladığını ifade etmektedir. Somut ekonomik faydaların yanında, göçün ekonomik ve ırksal çeşitliliği de arttırdığını vurgulayan yazar bu durumun bazı ev sahibi toplumların ulusal güvenlik, kimlik ve sosyal uyumuyla ilgili ciddi endişe yarattığını belirtmektedir.

Entegrasyon teriminin farklı şekillerde kullanılmasına karşın yazar, çeşitli tanımlardan yararlanarak “Sosyal uyumun, çeşitlilik gösteren nüfus yapısının birleştirilmesi yoluyla ortak kimlik inşa etme ve çeşitli toplulukların sivil katılımı için kurum ve hizmetlerin ortak zeminini şekillendirme (Göksel, 2019: 16) anlamını taşıdığını ifade etmektedir. Entegrasyon alanında geliştirilen politikaların ise iki zıt kutup olarak tarif ettiği asimilasyon ve çokkültürlülük etrafında gidip geldiğini belirten Göksel, çağdaş sosyo-ekonomik ve politik olayların değişmesiyle şekillendiğini vurgulamaktadır. Bu bağlamda yazar açısından entegrasyon hususunda mevcut baskın yaklaşımın iki temel sorunu olduğu ifade edilebilir. Bunlardan ilki ev sahibi toplumun toplumsal huzuru ve uyumu için ortak ulusal kimliğin gerekli olduğu düşüncesidir. Ancak Göksel’e göre ulusal kimlik vatandaşlar arasındaki tek sivil bağ olarak görülmemelidir. Bu şekilde görüldüğü takdirde göçmenler potansiyel tehdit olarak algılanmaya devam edileceklerdir. İkincisi ise ulusal kimlik meselesi üzerinden kültür ve bireysel kimlik arasındaki ilişkiye etnosantrik bir bakış açısıyla yaklaşıldığından göçmenlerin etnik kimlikleri bastırılması veyahut geliştirilmesi gereken bir husus olarak değerlendirilmesidir.

Birinci bölüm adalet teorileri, çokkültürlülük ve tanınma teorisi ile adil entegrasyon kavramının anlatıldığı iki alt bölümden oluşmaktadır. Göksel, adalet teorilerine yer verirken ilk olarak azınlık hakları tartışmalarının tarihçesine değinmektedir. Bu bağlamda Kanadalı filozof Will Kymlicka’nın azınlık hakları ile ilgili tartışmaların tarihi sınıflandırmasından yararlanılmaktadır. Kymlicka’ya göre azınlık hakları tartışması Klasik

Liberal Yaklaşım ile başlamaktadır. Akabinde onu takip eden Komüniteryan yaklaşım ise birer birey olarak içinde bulunulan topluma ve kültüre tamamiyle bağlı olunması ve her bireyin ayrı yükümlülüklerinin olduğu görüşüne dayanmaktadır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından ise Liberal Görüş çerçevesinde azınlık haklarının muhtemel kapsamı hakkında tartışılmaya başlanmıştır. Tarihsel süreç içerisinde ise üçüncü tartışma azınlıkların maruz kaldığı baskın çoğunlukçu kültür ve kimliğin sebep olduğu adaletsizliklerin gündeme getirilmesidir.

Yazar, çokkültürlülük tartışmaları ile göçmen entegrasyonu meselesinin kesişim noktasını ise ilk olarak yine Kymlicka'nın Çok Kültürlü Yurttaşlık eserinde ele aldığı iki ana çeşitlilik yapısı olan ulusal azınlıklar ve etnik gruplar üzerinden kurmaktadır. Ulusal azınlıklar Kymlicka tarafından belirtildiği ve Göksel tarafından aktarıldığı üzere, önceden bağımsız olan ve bölgelere göre yoğunluk gösteren grupların geniş devletle birleştirilmesi olarak tanımlanmaktadır. Bu çerçevede ulusal azınlıklar üyelerine gündelik ve ekonomik yaşam dahil olmak üzere yaşam tarzları sunan kendi toplumsal kültürlerine sahiptirler. Genellikle ayrı toplumlar olarak varlıklarını korumak için özerklik talep etmektedirler. Etnik gruplar ise bireysel ve ailevi göç ile oluşan, kurumsal olarak bütünlük arz eden bir toplumsal kültüre sahip olmayan gruplardır.

Kitapta Çokkültürlülük Teorisinin ardından tanınma teorisine yer verilmektedir. Yazar burada Kanadalı siyaset felsefecisi Charles Taylor'ın tanınma politikalarına değindikten sonra eserin asıl kuramsal tabanını oluşturan Alman filozof Axel Honneth'in tanınmaya dayalı eleştirel teorisini ele almaktadır. Taylor'a göre bireyler yaşadıkları toplumlarda hem eşit haklara sahip olmalı hem de kendi kültürel aidiyetlerinde sahip oldukları farklılıklara uygun biçimde ihtiyaçlarını karşılayabilmelidirler. Yazar tarafından aktarıldığı üzere Taylor ve Honneth karşılıklı tanınma teorisinin temel insan ihtiyacı olarak tanımlanması konusunda aynı görüştedirler ancak teorilerinin temelindeki amaç farklıdır. Honneth tanınma teorisinde bireysel bir açıdan yaklaşmakta ve Taylor'ın aksine bireyin kültürel bağlılığı ile değil, kendi içindeki bireysel sağlıklı iletişimine odaklanarak karşılıklı tanınma sürecini incelemektedir.

Honneth tanınmayı bireyin kendini gerçekleştirme için mevcut ihtimallerin gerçeğe dönüştüğü bir süreç olarak tanımlamaktadır. Göksel'in belirttiği üzere Axel Honneth bireyin sağlıklı bir şekilde kendini gerçekleştirebilmesi için üç farklı sosyal entegrasyon alanının varlığı ile oluşabilecek karşılıklı tanıma üzerinde durmaktadır. Bu eksenlerden ilki öznenin özgüven sahibi olmasını sağlayan birincil ilişkileri işaret eden sevgi ve arkadaşlıktır. İkincisi her öznenin eşit zeminde yasal haklarının temini olan haktır. Üçüncüsü ise dayanışma ve öz itibar olarak belirtilmektedir. Honneth tarafından belirtildiği ve Göksel tarafından aktarıldığı üzere öz itibar bireylerin kişisel farklılıkları niteleyen belirli özelliklerinin tanınmasıyla açıklanmaktadır. Bahsi geçen bütünleştirici ilişkilerden birinin yokluğunun, kişide ahlaki utanç duygusuna ve bireyin kendini gerçekleştirmesinde hasara neden olduğu belirtilmektedir.

Yazar birinci bölümün devamında Bhikhu Parekh, James Tully ve Honneth'in tanınma teorileri ile dahil edilme ve bireyselleşmenin normatif değerlerine dayalı bir adil entegrasyon tanımı ortaya koyacağını ifade etmektedir. Dahil edilme bu kapsamda göçmenlerle devlet arasındaki ilişkiyi yani hak alanını ifade etmektedir. Bireyselleşme ise yazarın aktardığı üzere Honneth'in tanınma teorisinde iş yani çalışma yaşamının normatif önemi işaret etmektedir. Honneth'e göre iş yalnızca hayatta kalmaya değil, bireyin kendisini anlaması için lazım olan zihinsel değere de sahip bir olgudur. Bu çerçeveden ele alındığında adil entegrasyon en başta dönüştürücü bir süreci ifade etmektedir. Kavramın bu yönü katı bir kültürel kimlik anlayışını kaldırdığı ve demokratik dahil edilme ile bireyselleşmenin normatif standartlarını da değiştirdiği vurgulanmaktadır. Göksel'in belirttiği üzere adil entegrasyon

“[...] Güvenlik ya da belirli göçmen politikalarının uygulanmasıyla üstesinden gelinebilecek liberal değerlerin korunması değil, bireylerin eşit toplum üyeleri olarak, yanlış tanınma karşısında toplum değerlerini demokratik olarak değiştirmesiyle ulaşılabilecek somut ve dönüştürücü bir süreçtir. Özellikle bu amaçla entegrasyonu asimilasyon ya da uyum olarak değil göçmenlerin kendilerini gerçekleştirmeleri sonucunda özsaygı ve öz itibar elde ettikleri bir süreç (Göksel, 2019: 113)”

Olarak ele alınabilir. Eserde çokkültürlülük, tanınma ve adalet teorilerinin tarihsel arka planına yer verilmesi dönemsel olarak göçmen en-

tegrasyonu hususundaki dönüşümlerin anlaşılması açısından değerlidir. Ayrıca Parekh'ten, Tully'ye, Kymlicka'dan, Taylor'a ve çalışmanın ana kuramsal zeminini oluşturan Honneth'e varan geniş bir düşünür çerçevesinin bulunmasının kuramlar arasındaki farklılıkların anlaşılmasını sağladığı ve bütüncül bir bakış imkanı sunduğu düşünülmektedir.

Kitabın ikinci bölümünde yazar adil entegrasyon teorisi uygulamasını Kanada ve Türkiye üzerinden vaka incelemesi yoluyla gerçekleştirmektedir. Yazar Adil Entegrasyon teorisi bağlamında kabul edilen varsayımları iki ülke örneğine uygulamaktadır. Bu varsayımlardan ilki bireylerin toplum tarafından kendilerini gerçekleştirdikleri şekilde tanınmasına ve sosyal entegrasyonun da bireylerin kendilerini gerçekleştirmelerine bağlı olmasıdır. Bir başka deyişle bireyler kendilerini gerçekleştirip toplum tarafından tanındıklarında büyük ölçüde sosyal entegrasyon da sağlanmış olacaktır. Yazarın uyguladığı ikinci varsayım Honneth'in teorisinden yola çıkarak çağdaş kapitalist toplumlarda bireysel otonomluğun belirleyici etkenlerinden sevgi, saygı ve itibarın yanı sıra eşitlik ve hakların da bu parametrelere dahil edilmesidir.

Göksel ikinci bölümde ilk olarak Kanada'daki nitelikli göçmenlerin sosyo-ekonomik entegrasyonlarını ele almaktadır. Yazara göre Kanada'daki ekonomik entegrasyon mekanizmaları sistemli bir şekilde göçmen işgücü değerini düşürmekte ve göçmenlerin öz itibarlarını dönüştürerek böylece ev sahibi ülkelerine uyum sağlamalarını engellemektedir. Çalışmada özellikle göçmenlere denk niteliklere sahip Kanadalılar ile karşılaştırıldığında göçmenlerin daha yüksek yoksulluk ve işsizlik oranlarına sahip oldukları vurgulanmaktadır. Yazar, Kanada'ya özgü bir sosyal patoloji olarak nitelediği bu durumu incelemek için öncelikle göçmenlerin yaşadığı ekonomik güçlükleri ayrıntılı bir şekilde tanımlamış, ardından toplum tarafından bu tanınmanın yanlış olarak mı yoksa ideolojik olarak mı gerçekleştirildiğini analiz etmiş son olarak ise göçmenlerin bu patoloji ve güçlüklerle nasıl mücadele ettiği, karşılık olarak Kanada kurumlarının bu mücadelelere nasıl yanıt verdiğini incelemiştir.

Göksel'e göre Kanada'da yaşamlarını sürdüren nitelikli göçmenlerin ekonomik entegrasyonlarının önünde iki temel engel bulunmaktadır. Bunların ilki göçmenlerin doğuştan gelen etnik köken, ırk, cinsiyet, aksan

vb. gibi özelliklerinden kaynaklanan yani varlıklarına karşı gerçekleştirilen ayrımcılıklardır. Göçmenlere yönelik gerçekleştirilen bu ayrımcılık türü ekonomik başarı seviyesini etkilemekte ve istihdam ayrımcılığı denilen bireyin ölçülebilir nitelik ve başarılarından ziyade doğum yeri ya da köken gibi statüleri göz önünde bulundurularak verilen olumsuz istihdam kararlarına yol açmaktadır. Bireyin doğuştan gelen özelliklerine yönelik olarak gerçekleştirilen istihdam ayrımcılığı da yazarın belirttiği üzere ya becerilerin eksik değerlendirilmesi ya da maaş eşitsizliği şeklinde gerçekleştirilmektedir. Göçmenlerin ekonomik entegrasyonlarına yönelik gerçekleştirilen ikinci engel ise itibar alanına yani göçmenlerin yaptıklarına karşı gerçekleştirilen ayrımcılıklardır. Bu bağlamda yazar devlet ve bağlı kuruluşlarının göçmenlerin yurt dışı tecrübelerini yok saydıklarını, geçmişteki iş deneyimlerinin değerinin düşürüldüğünü ve Kanada dışındaki çalışma ve eğitim deneyimlerinin yanlış tanındığını vurgulamaktadır. Bu bağlamda literatürde vasıfsızlaştırma olarak ifade edilebilen, yüksek vasıflı göçmenlerin eğitim ve becerilerinin basitleştirilerek eğitim, öğretim veya deneyimlerinden çok daha düşük pozisyonlara yerleştirilmesini kapsamaktadır (Siar, 2013: 2). Çalışmada göçmenlerin bu engellerle baş edebilmek için etnik anklavlara sığındıkları ifade edilmektedir. Kanada'daki hakim söylem ise bu durumu göçmen entegrasyonu için kısa vadede avantajlı olarak görse de uzun vadede olumsuz sonuçları olabilecek bir olgu olarak değerlendirmektedir. Göksel göçmenlerin kendilerini gerçekleştirmeleri ve buna bağlı olarak sosyal entegrasyonun başarılı olabilmesi için çifte standartların ortadan kaldırılması ile göçmenlerin eşit muamele görmesi gerektiğini ifade etmektedir. Eşitliği sağlamanın nihai yolu da başarı ilkesinin ve göçmen işgücüne biçilen değer değiştirilmesinden geçmektedir.

Çalışmada ele alından vaka incelemesi örneklerinden diğeri de Türkiye'dir. Türkiye'deki Suriyelilerin entegrasyonu ile alakalı olarak yazar Kanada örneğinde izlediği yola benzer olarak Geçici Koruma altındaki Suriye uyruklu yabancıların maruz kaldıkları sosyal patolojileri incelemiş ve ortaya çıkan patolojilerin Türk toplumuna entegrasyonlarını nasıl etkilediği üzerinde durmuştur. Ayrıca Suriye uyruklu yabancıların meydana gelen güçlükler ile nasıl mücadele ettikleri ve Türkiye'nin göç politikasının yanında uluslararası camiada yaşanan güçlüklerle çözüm getirmek üzere hangi adımların atıldığı da incelemede ele alınmaktadır. Göksel Suriyeli

sığınmacıların karşılaştıkları sosyal patolojileri belirlerken zorla yerinden edilmiş olma ve savaşa dair travmalar gibi psikolojik engellerin de göz önünde bulundurulması gerektiğine vurgu yapmaktadır. Bu bağlamda yazarın değindiği makro yani yapısal etkenlerin yanı sıra bireye dayalı mikro engelleri de ele almış olması kapsayıcı perspektif sağlamaktadır.

Yazar Suriye uyruklu yabancıların karşılaştıkları ilk sosyal patolojinin entegrasyon ile ilgili yasal ve kamusal söylem arasındaki farklılık olduğunu ifade etmektedir. Yasal düzenlemelerdeki hak ve uyum temalı söylemin çeşitli saha çalışmalarında ifade edildiği üzere kamusal alanda karşılığının geçicilik ve misafirlik tanımları üzerinden ilerlediği vurgulanmaktadır. Bu çerçevede Göksel, belirtilen patoloji ile ilgili olarak sığınmacı topluluğunun yanlış tanınmalarına karşı mücadele edilmek üzere kamusal alanda kendilerini ifade edecekleri demokratik platformların oluşturulması gerektiğini ifade etmektedir. Çalışmada ele alından ikinci sosyal patoloji ise Suriye uyruklu yabancıların yüksek kayıt dışı istihdam oranlarıdır. Yazar, Adil Entegrasyon Teorisi kapsamında yasa dışı istihdamın sığınmacılar ile ev sahibi toplum arasındaki güveni sarstığını ve belirli bir dışlama olgusunu beraberinde getirdiğini ifade etmektedir. Çalışmada yasa dışı istihdamın sebepleri arasında Türkiye'nin sahip olduğu ikili işgücü piyasasının varlığı, sığınmacıların sınırlı dil becerileri ve nitelik ile vasıfların doğrulanmasının zorluğuna vurgu yapılmaktadır. Çalışmada Suriye uyruklu yabancıların işgücü piyasasına erişimleri noktasında kümülatif bir değerlendirme yapılmaktadır. Fakat Türkiye'de yaşamlarını sürdüren Suriye uyruklu yabancılar yekpare bir blok değildir ve kendi içinde oldukça farklı sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik, sınıfsal, etnik, dinsel, dilsel ve ideolojik çeşitliliği barındırmaktadır (Gültekin, 2020: 12). Dolayısıyla sosyal veya kültürel sermaye bakımından farklılık gösteren bireylerin kendilerini gerçekleştirme noktasında farklı deneyimleri olabileceği ifade edilebilir. Bu bağlamda nitelikli veyahut vasıflı¹ olarak tabir edilebilecek Suriyelilerin daha derinlemesine analiz edilmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir.

¹ Uluslararası Göç Örgütü'nün Göç Terimleri Sözlüğü'nde belirtildiği üzere, küresel ölçekte kabul gören bir tanımı olmamakla birlikte, çok vasıflı/ nitelikli göçmen (highly skilled/qualified migrant) geniş anlamda yüksek öğrenim görmüş yani genellikle ikinci öğretimden sonra en az iki yıllık bir eğitimi tamamlamış kişiyi ifade etmektedir. Daha dar anlamda ise çok vasıflı göçmen yüksek öğrenim veya mesleki deneyim yoluyla belirli bir mesleği icra etmek için gerekli olan nitelik düzeyine ulaşmış kişiyi ifade etmektedir (IOM, Göç Terimleri Sözlüğü, 2013: 54).

Türkiye örneğinde yazarın geçici koruma kapsamındaki Suriye uyruklu yabancılar için “mülteci” statüsünü kullanması, Türkiye’nin ulusal mevzuatındaki tanımlara uymamaktadır. Ancak yazarın mülteci ifadesini kapsayıcı bir şemsiye terim olarak kullandığı değerlendirilmektedir. İkinci olarak yazarın çalışmada ele aldığı sosyal patolojilerin giderilmesine ilişkin çözüm önerileri geliştirmemesinin tespit edilen sorun alanlarını eksik bıraktığı ifade edilebilir.

Kitapta göçmen topluluklarının ev sahibi ülkeye entegrasyonları ile ilgili olarak çokkültürlülük ve tanınma teorileri perspektiflerinde iki ülke örneği üzerinden vaka analizleri gerçekleştirilmiştir. Göçmenler ve sığınmacılara yönelik entegrasyon tartışmalarında adil entegrasyon teorisi kapsamında, bireylerin kendilerini gerçekleştirme olgusu üzerinden bir toplumsal uyum tartışmasının yürütülmesi entegrasyon ile ilgili yeni bir bakış açısına imkan sağlamaktadır. Yabancıların işgücü piyasasına erişimlerine olanak sağlanması ve eğitim ile mesleki yeterliliklerinin tıpkı ev sahibi toplumun üyeleri gibi hakkaniyetli kabul görmesinin yanında kültürel olarak doğru bir şekilde tanınmalarının da önemi vurgulanmaktadır. Sonuç olarak kitap hem çokkültürlülük ve tanınma teorilerinin evrimsel süreçleri hem de günümüzdeki Kanada ve Türkiye örneklerindeki entegrasyon tartışmalarında oldukça önemli bir alanı doldurmaktadır.

KAYNAKÇA

Göksel, G.U. (2019). *Göçmen Entegrasyonu ve Tanınma Teorisi “Adil Entegrasyon”*. (Çev. Müge Kızıltuğ). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.

Gültekin, M.N., Doğanoğlu, M. (2020). *Gaziantep’teki Suriyeliler: Başarı Hikayeleri*. İçinde Gültekin, M.N., Yeni Toplumsal Aktörler Olarak Mülteciler, Farklılaşma ve Başarı Üzerine (ss. 3-29). Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Yayınları.

Perruchoud, R., Redpath, J. (2013). Göç Terimleri Sözlüğü. Uluslararası Göç Örgütü (International Organization for Migration [IOM]).

Siar, S. V., 2013 “From Highly Skilled to Low Skilled: Revisiting the Des-killing of Migrant Labor.” Philippine Institute for Development Studies, Discussion Paper Series, ss. 1-21.